

Навчальна програма «Всесвітня історія. 7 клас. НУШ»

Розроблена на основі модельної навчальної програми «Всесвітня історія. 7—9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Гісем О. В.,

Бойко В. І., Василенко Я. Л., Даниленко В. М., Мартинюк О. О.,

Охредько О. Е., Сирцова О. М.)

(наказ Міністерства освіти і науки України від 27 листопада 2023 року

№ 1449)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс «Всесвітня історія» для 7класу є продовженням систематичного вивчення курсів історії в закладах загальної середньої освіти. Його особливостями є: по-перше, курс відповідає вимогам систематичного вивчення історії та громадянської освіти; по-друге, вивчення історичного матеріалу здійснюється в широких хронологічних межах — V — початок XX ст.; по-третє, матеріал укладено за хронологічним і змістово-логічним принципом; по-четверте, у курсах простежується розвиток подій у різних частинах світу, а також подій на теренах України; по-п'яте: події, що стосуються історії України, розглядаються з урахуванням територіальної цілісності України (або в кордонах сучасної України).

Освітньою метою курсу є сприяння формуванню в учнів та учениць загальнолюдських цінностей завдяки створенню в них уявлень про минуле людства та України, зокрема розвитку почуття патріотизму й гідності, поваги до власного минулого та минулого інших народів, поваги до прав і свобод людини та визнання цінності верховенства права; ознайомлення з процесами формування та розвитку людського суспільства, взаємовідносин людини із суспільством і природою через осмислення минулого, сучасного та взаємозв'язку між ними і їхнього взаємовпливу.

Завдання курсу — продовжити формувати усвідомлене вивчення історії, дати необхідний поняттєвий апарат і навички дослідницької діяльності відповідно до вікових особливостей учнів та учениць. Крім того, курс покликаний формувати здатність до практичного використання, творчого втілення набутих компетентностей у повсякденному житті суспільства й особистості.

Для досягнення мети та реалізації завдання учні та учениці під час опрацювання курсів мають досягти таких обов'язкових результатів навчання:

1. Удосконалення історико-хронологічного мислення, орієнтації в історичному часі, встановленні причинно-наслідкових зв'язків між подіями, явищами й процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявленні змін і тяглості в житті суспільства.

2. Формування засад геопросторового мислення, орієнтації в соціально-історичному просторі, виявленні взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури й навколишнього середовища.

3. Формування ключових елементів критичного мислення, робота з різними джерелами інформації та формулювання історично обґрунтованих питань.

4. Системне мислення, виявлення взаємопов'язаності, взаємозалежності та взаємовпливу історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміння множинності трактувань минулого й сучасного та зіставлення їхніх інтерпретацій.

5. Усвідомлення ціннісного компонента: власної гідності, діяльність з урахуванням власних прав і свобод, повага до прав і гідності інших осіб, толерантність, протидія проявам дискримінації та нерівного ставлення.

6. Дотримання демократичних принципів, конструктивна взаємодія між учнями та ученицями й учителем/вчителькою.

Під час реалізації програми учні та учениці відповідно до Додатка 17 Державного стандарту базової середньої освіти, використовуючи змістовий потенціал курсу, мають продовжувати комплексно формувати такі ключові компетентності:

- вільне володіння державною мовою;
- математична компетентність;
- компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянська та соціальна компетентності;
- культурна компетентність;

- підприємливість і фінансова грамотність.

А також предметні компетентності:

- хронологічна компетентність, тобто вміння орієнтуватися в історичному часі, встановлювати близькі та далекі причинно-наслідкові зв'язки, розглядати суспільні явища в конкретно-історичних умовах, виявляти зміни й тяглість життя суспільства;
- просторова компетентність — уміння орієнтуватися в історичному просторі та знаходити взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури й природного довкілля;
- інформаційна компетентність — уміння працювати із джерелами історичної інформації, інтерпретувати зміст джерел, визначати їхню надійність, виявляти та критично аналізувати розбіжності в позиціях авторів джерел;
- логічна компетентність — уміння визначати й застосовувати теоретичні поняття для аналізу та пояснення історичних подій і явищ, ставити запитання та шукати відповіді, розуміти множинність трактувань минулого й зіставляти різні його інтерпретації;
- аксіологічна компетентність — уміння формулювати оцінку історичних подій та історичних постатей, суголосну до цінностей та уявлень відповідного часу або відповідної групи людей, осмислювати зв'язки між історією і сучасним життям.

В основу формування компетентностей учнів та учениць покладено:

- досвід і попередні знання учнів та учениць як здобувачів і здобувачок освіти;
- потреби учнів та учениць, що мотивують до навчання;
- знання і вміння учнів та учениць, набуті в освітньому середовищі (у школі, родині) та соціальних ситуаціях.

Спільними вміннями для всіх ключових компетентностей є:

- читати з розумінням;
- висловлювати власну думку усно й письмово;
- критично та системно мислити;
- творити;
- проявляти ініціативу;
- логічно обґрунтовувати позицію;
- конструктивно керувати емоціями;
- оцінювати ризики;

- приймати рішення;
- розв'язувати проблеми;
- співпрацювати з іншими.

Усі зазначені вміння інтегровані в основну частину програми.

Формулювання очікуваних результатів навчання в програмі посідає перше місце порівняно з формулюванням змісту навчального матеріалу та містить такі компоненти:

- знаннєвий;
- діяльнісний;
- ціннісний.

Крім того, курс має розвивати пізнавальний інтерес учнів та учениць до минулого через створення умов для активної взаємодії між ними та вчителем/вчителькою, адже постійне залучення учнівства до активної різноманітної діяльності може забезпечити реальне досягнення позитивних результатів.

Ціннісний компонент спрямований на формування учнів та учениць як повноцінних людей, які знають загальновизнані правила поведінки, дотримуються їх у школі й поза школою, не байдужі до нехтування ними та реагують відповідно до можливостей. Вони орієнтують на рефлексію про принципи власної поведінки й поведінки інших людей, застосування вмінь розв'язувати світоглядні (ціннісні, моральні) конфлікти та робити відповідальний вибір.

У викладанні курсів пріоритетними є:

- формування інтересу до історії;
- набуття системних сучасних знань про факти, події, явища, тенденції в розвитку України та світу;
- розвиток історичного, критичного і творчого мислення, здатності розуміти загальний перебіг історичного процесу та проблеми, що постають перед країною і світом, уміти формулювати й обстоювати власні погляди;
- удосконалення базових методів дослідження історії в межах навчального курсу;
- ознайомлення зі світовими культурними надбаннями, зокрема із цінностями та історико-культурними традиціями українського народу;

- усвідомлення ключових соціальних процесів, що впливають на життя людей, бачення суспільних явищ у конкретно-історичних умовах;
- досягнення очікуваних результатів через діяльність (фронтальну, індивідуальну, групову, проектну, творчу тощо).

Зміст курсу структурований за проблемно-тематичним принципом. Виклад історичного матеріалу відбувається лінійно. Проблематику історії України подано у світовому, а насамперед європейському історичному контексті. Події всесвітньої історії — ключові, що найбільше впливали на подальший розвиток людства.

Ураховуючи зазначені пріоритети, курс має таку структуру:

Розділ I. Вступ. Раннє Середньовіччя (кінець V — середина XI ст.)
Розділ II. Зріле (Високе) Середньовіччя (середина XI — середина XIV ст.)
Розділ III. Пізнє Середньовіччя (середина XIV — XV ст.)

№	Очікувані результати навчання	Тема уроку	Види навчальної діяльності, орієнтовні приклади
Тема 1. Вступ. Раннє Середньовіччя (кінець V - середина XI ст.)			
1	Учень/учениця: • називає хронологічні межі Раннього Середньовіччя, існування імперії Карла Великого,	Вступ. Римський і варварський світи напередодні нової доби всесвітньої історії	Фронтальна робота: • розповідь та пояснення вчителя/вчительки; • бесіда вчителя/вчительки з класом; • одночасне виконання
2	Арабського халіфату, Візантійської імперії, походів вікінгів; • розрізняє західноєвропейську християнську,	Середньовіччя як період розвитку людства. Періодизація. Хронологічні межі	учнями та ученицями пізнавальних завдань; • колективне обговорення (дискусія) за темами: «Чим відрізнялася імперія Карла Великого від Римської імперії?», «Чому після правління Юстиніана I почалося стрімке скорочення території Візантії?», «Значення боротьби
3	східнохристиянську, ісламську цивілізації; • виокремлює та описує процеси, пов'язані з утворенням імперії	«Варварські королівства». Від франкської держави Меровінгів до	

	Карла Великого, Візантійської імперії, розколом християнської церкви, об'єднанням арабів, розколом на шиїтів та сунітів;	імперії Карла Великого.	Візантійської імперії з арабськими завойовниками як для неї, так і для Західної Європи», «Вплив візантійської культури на сусідні народи й країни», «Вплив набігів норманів на розвиток Англії, Франції та Німеччини в Середньовіччі», «Місце процесу християнізації у становленні ранньосередньовічної Європи», «Роль християнізації для формування держав Центрально Східної та Південної Європи», «Що зумовило появу ісламу?»;
4		«Каролінзьке відродження». Розпад імперії Карла Великого.	
5	формування держав Центрально-Східної і Південної Європи, відносини Візантії та Русі, функціонування торговельного шляху «із варягів у греки»;	Від Східної Римської імперії до Візантійської імперії. Правління Юстиніана I. Візантія та арабські завойовники.	
6	• пояснює особливості кочового способу життя порівняно з осілим; вплив норманів на формування державності в східних слов'ян;	Візантія та Русь. Доба правління Македонської династії. Культура Візантії.	Індивідуальна робота: • робота з ілюстративним наповненням підручника та іншим медіапродуктом (відео- та аудіоматеріали, 3D-моделі);
7	• наводить приклади впливу діяльності людини на навколишнє середовище, взаємодії людини та природи, особливості повсякденного життя, пов'язані з природними умовами;	Нормани, вікінги, варяги. Вплив походів норманів (вікінгів) на тогочасну Європу	• виконання письмових робіт (короткі есе);
8	• розпізнає й описує пам'ятки «Каролінзького відродження», арабо-мусульманської культури часів халіфату, Візантії;	Нормани і Русь. Виникнення Скандинавських держав.	• дидактичні ігри та інтерактивні вправи.
9	• розуміє місце окремої людини в різних цивілізаціях, особливості розвитку країн Сходу в Середньовіччі;	Середньовічна людина та християнство.	Індивідуальна робота: • виконання вправ на визначення причин, приводу, змісту, результатів і наслідків історичної події, явища або процесу;
10		Християнська церква на початку Середньовіччя. Християнізація Європи. Розкол християнської церкви. Ключітський рух.	• розрізнення фактів і суджень у запропонованому тексті/уривку з історичного джерела;
11		Формування держав Центрально Східної і Південної Європи. Перші	• виконання вправ із добирання інформації за заданими критеріями за допомогою визначених

	• з'ясовує і пояснює мету Клюнійського руху;	держави західного слов'янства.	пошукових систем;
12	створення варварських правд»; • демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів, зокрема, походів норманів (вікінгів), арабських завоювань, формування нових держав; • називає ключові риси імперії Карла Великого, Візантійської імперії, Арабського халіфату;	Утворення Чеського, Угорського, Польського королівств, Болгарського царства.	• наведення прикладів ключових історичних пам'яток, складання їхнього опису за зображенням; • самостійне складання системи завдань; • поповнення словникового запасу відповідними поняттями й термінами; • складання хронологічних, синхроністичних таблиць, ментальних карт, «асоціативних кушів» тощо; • робота з лінією часу, історичною картою.
13	• співвідносить дані історичної карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя/учительки, текст підручника тощо), визначає межі поширення цивілізацій, держав тощо;	Аравійський півострів і його населення. Виникнення ісламу та об'єднання арабів. Мухаммед (Магомет). Арабські завоювання.	Групова робота (у складі пар та/або малих груп):
14	• використовує інформацію з історичних та географічних карт, іншого умовно-графічного матеріалу для опису та характеристики цих подій, явищ, процесів; • установлює послідовність ключових подій, синхронізує події в різних регіонах світу; • визначає ознаки, які дають змогу пов'язати текстові й візуальні джерела, артефакти	Арабський халіфат. Суніти і шиїти. Коран. Суна. Арабсько-мусульманська культура	• взаємодія учнів та учениць під час виконання дидактичних вправ з орієнтування в історичному часі та просторі; • виконання завдань у межах дослідницької діяльності (робота з текстовими та візуальними джерелами, хронологічними та синхроністичними таблицями, контурними картами); • робота з додатковими писемними джерелами та артефактами: – підготовка повідомлень/презентацій за темою обраної історичної події, явища шляхом створення постерів, плакатів, буклетів, презентацій; • вправи для роботи з історичною (контурною) картою
15		Урок узагальнення. Тематичне оцінювання	
16		Підсумковий урок	

(музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом, цивілізаційною належністю (у межах теми); • розуміє, пояснює та застосовує поняття й терміни: «варварське королівство», «варварські правди», «бенефіцій», «васал», «сеньйор», «рицар», «експансія», «іслам», «пророк», «імам», «Коран», «Суна», «шиїти», «суніти», «теократична монархія», «халіфат», «Великий шовковий шлях», «вікінги», «нормани», «Русь», «Каролінзьке відродження», «церковна ієрархія», «єпископ», «християнізація», «Папа Римський», «Патріарх», «чернецтво», «арабески»; • дає характеристику історичним персоналіям (Хлодвіг, Карл Мартелл, Карл Великий, Юстиніан I, Лев III Ісавр, Оттон I, Мухаммад (Мухамед), використовуючи інформацію з різних джерел, зокрема, відео- та аудіоматеріали,		
--	--	--

	матеріали музейних експозицій, формулює власні судження про вчинки історичних осіб; • виявляє та розрізняє причини, результати й наслідки походів і завоювань Карла Великого, розпаду його імперії, розколу християнської церкви, арабських завоювань, розвитку Візантії за Македонської династії; • порівнює, визначає спільне й відмінне в організації господарства, суспільства, залежності цих відмінностей від природно-географічних умов країн Європи та Азії в часи Раннього Середньовіччя; • усвідомлює потребу та необхідність збереження пам'яток минулого; • висловлює власну думку щодо впливу походів норманів (вікінгів), арабських завоювань, процесу християнізації на тогочасну Європу.		
--	--	--	--

Тема 2. Зріле (Високе) Середньовіччя (середина XI — середина XIV ст.)

17	Учень/учениця:	Три стани європейського середньовічного суспільства. Феодалізм.	Фронтальна робота:
	• називає стани європейського середньовічного суспільства;		• пояснення вчителя/вчительки;
18	хронологічні межі	Зв'язок людини і	• бесіда вчителя/вчительки з класом;
			• одночасне виконання

	Зрілого (Високого) Середньовіччя, Хрестових походів у	природи. Повсякденне життя.	учнями та ученицями дидактичних і пізнавальних завдань, інтерактивних вправ під керівництвом учителя/учительки;
19	Палестину, Балтію, існування імперії Чингісхана, Делійського султанату, норманського	Монастирі. Чернечі ордени. Тома Аквінський. Романський і готичний стилі.	• колективне обговорення (дискусія) за темами: «Чим феодальне суспільство відрізняється від
20	завоювання Англії, підписання «Великої хартії	Єресі й боротьба з ними. Школи та університети.	античного?», «Феодальна роздробленість: показник розвитку чи занепаду?», «Наслідки італійської політики німецьких імператорів»; «Причини, результати й наслідки Хрестових походів»;
21	вольностей»; • розповідає про процес формування станової монархії у Французькому королівстві, перебіг Хрестових походів і	Європейське середньовічне місто. Собор. Ратуша. Цех. Гільдія. Комунальний рух.	• виконання письмових робіт (короткий переказ та узагальнення матеріалу, короткі есе);
22	походів Чингісхана та Батия, у тому числі на руські князівства, створення та	Французьке королівство. Формування станової монархії.	• перегляд тематичних навчальних і художніх фільмів із подальшим обговоренням.
23	діяльність чернечих і духовних рицарських орденів; • виявляє та наводить приклади впливу діяльності людини на	Норманське завоювання. Англійське королівство. «Велика хартія вольностей».	Індивідуальна робота: • виконання завдань на визначення причин, приводу, результатів і наслідків історичної події, явища або процесу, оформлення структурно-логічних схем;
24	навколишнє середовище; взаємодії людини і природи; дій, спрямованих на збереження	Священна Римська імперія. Італійські держави.	• розрізнення фактів і суджень у запропонованому тексті/уривку з історичного джерела;
25	навколишнього середовища; взаємозв'язків Чеського, Угорського, Польського королівств, Болгарського царства та Русі-України; • пояснює на	Розквіт Візантії.	• виконання вправ із добирання інформації за заданими критеріями за допомогою визначених пошукових систем;
26	прикладних відмінності	Держави Центрально-Східної і Південної Європи. Чеське, Угорське, Польське королівства, Болгарське царство та Русь-Україна.	• наведення прикладів ключових історичних
27		Турки-сельджуки.	

	між суспільними системами держав Європи та Сходу;	Султанати.	пам'яток, складання їхнього опису за зображенням;
28	• називає італійські морські республіки та факторії Генуї на теренах України;	Хрестові походи в Палестину	• самостійне формулювання пізнавальних завдань:
29	• пояснює мету та значення створення факторій Генуї в Криму;	Хрестові походи в Балтію.	окремі запитання, опитувальники, кросворди, ребуси;
30	• описує повсякденне життя людини періоду Середньовіччя; функціонування середньовічного міста, замку, монастиря, устрій університетів;	Початок Реконкісти. Духовно-рицарські ордени.	• опрацювання відеоматеріалів, презентацій, 3D моделей (рицарські замки, монастирі, собори тощо);
31	ознаки романського й готичного стилів;	Китай за часів династій Сун	• поповнення словникового запасу відповідними поняттями й термінами;
32	• розпізнає на ілюстративному матеріалі пам'ятки культури Зрілого (Високого) Середньовіччя;	Монголи. Імперія Чингісхана. Династія Юань	• складання хронологічних таблиць, ментальних карт, «асоціативних кушів» тощо.
33	• визначає на карті історичні події та об'єкти, перебіг подій, явищ, процесів, зазначених у темі;	Делійський султанат	Групова робота (у складі пар та/або малих груп):
34	• використовує інформацію з історичних і географічних карт, іншого умовно-графічного матеріалу для опису та характеристики цих подій, явищ, процесів;	Урок узагальнення	• виконання дидактичних вправ з орієнтування в історичному часі та просторі;
35	• розуміє, пояснює та застосовує поняття й терміни: «суспільний стан», «феод»,	Тематичне оцінювання	• виконання завдань у межах дослідницької діяльності (робота з текстовими та візуальними джерелами, хронологічними та синхроністичними таблицями, контурними картами);
36		Підсумковий урок	• робота з додатковими джерелами: — підготовка повідомлень/презентацій за темою (на вибір): «Західноєвропейське середньовічне місто», «Велика хартія вольностей», «Чингісхан», «Папа Римський Григорій VII — реформатор католицької церкви» тощо;

«феодалізм», «феодальна драбина», «васалітет», «феодальна роздробленість», «зовнішня колонізація», «Хрестові походи», «духовно-рицарські ордени», «схизма», «єресь», «Альбігойські війни», «теократія», «станово-представницька монархія», «парламент», «кортеси», «Генеральні штати», «сейм», «Реконкіста», «турки-сельджуки», «кочова імперія», «внутрішня колонізація», «гільдія», «лихварство», «майстер», «міська комуна», «підмайстер», «учень», «цех»; • дає характеристику основних подій і явищ (у межах змісту теми), а також історичним персоналіям: Тома Аквінський, Григорій VII, Інокентій III, Генріх IV, Фрідріх I Барбаросса, Фрідріх II, Вільгельм Завойовник, Річард Левове Серце, Елеонора Аквітанська, Філіп II Август, Луї IX, Філіп IV Красивий, Салах ад-		– добирання експонатів для віртуального музею «Франція та Англія за часів Зрілого (Високого) Середньовіччя»; – укладання екскурсійного/туристичного маршруту (на вибір): «Етапи Реконкісти Піренейського півострова», «Константинополь», «Генуезькі факторії в Криму» тощо; – порівняльні мінідослідження «Духовно-рицарські ордени», «Хрестові походи в Палестину та Балтію», «Держави Центрально-Східної Європи. Королівство Руське». Диференціація: • різнорівневі практичні дидактичні завдання; • створення образу (словесного, візуального) обраної історичної події, явища; • вправи для роботи з історичною (контурною) картою різного рівня складності з проявами історичного мислення
--	--	--

Дин (Саладин), Чингісхан, Хубілай (використовуючи інформацію з різних джерел, зокрема, відео- та аудіоматеріалів, матеріалів музейних експозицій); • аналізує причини та наслідки Хрестових походів у Палестину та Балтію; початку Реконкісти; • визначає передумови, причини та наслідки появи «Великої хартії вольностей»; • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших історичних подій на життя середньовічного суспільства загалом, його окремих груп (станів) або представників; критерії для порівняння життя населення західноєвропейських міст і міст Русі; • усвідомлює зміст викликів, що висувало різне природне середовище до людини й суспільства епохи Середньовіччя; • висловлює власну думку щодо ролі людини в історичному процесі, обґрунтовує унікальність і		
--	--	--

	неповторність кожної людини; • оцінює вплив на сучасність подій Середньовіччя на прикладі «Великої хартії вольностей»		
Тема 3. Пізнє Середньовіччя (середина XIV — XV ст.)			
37	Учень/учениця: • називає хронологічні межі Пізнього Середньовіччя, Столітньої війни, «Війни Троянд»	Кліматичні зміни. «Чорна смерть» — пандемія чуми XIV ст. та її наслідки.	Фронтальна робота: • розповідь та пояснення вчителя/вчительки; • бесіда вчителя/вчительки з класом; • одночасне виконання учнями та ученицями пізнавальних завдань; • колективне обговорення (дискусія) за темами: «Наслідки пандемії чуми XIV ст.», «Як пов'язані між собою Столітня війна і “Війна Троянд”?», «Чому в XIV ст. відбувся занепад папської влади?», «Наслідки утворення Іспанського королівства та завершення Реконкісти, загибелі Візантійської імперії, гуситських війн, незалежнення Московської держави, поширення книгодрукування», «Османська загроза Європі», «Нащадки Монгольської імперії», «Імперія Тамерлана та імперія Великих моголів»; • виконання письмових робіт (на зразок есе); • дидактичні та інтерактивні ігри; • перегляд навчальних фільмів, презентацій, 3D
38	в Англії, утворення Іспанського королівства, укладання «Золотої булли», Кревської унії, Грюнвальдської битви та битви на Косовому полі, існування Кримського ханства; • розповідає про кліматичні зміни	Велика західна схизма і криза папства. Джон Вікліф. Наукові й технічні досягнення. Мода. Роджер Бекон. Книгодрукування. Йоганн Гутенберг.	
39	та їх вплив на життя людини Пізнього Середньовіччя; відкриття	Формування централізованої держави у Франції. Столітня війна.	
40	португальців, Ганзу та Кальмарську унію;	Англія. «Війна Троянд».	
41	наукові та технічні досягнення Пізнього Середньовіччя;	Північна Європа. Ганза. Кальмарська унія.	
42	• розпізнає на ілюстративному матеріалі пам'ятки Раннього Відродження; • розрізняє природні, соціальні,	Утворення Іспанського королівства. Фернандо та Ізабелль. Завершення Реконкісти.	
43	технологічні й	Італійські держави.	
44	культурні зміни та наводить приклади	Гуманізм. Раннє Відродження	

45	впливу цих змін на життя людини в Пізньому	Відкриття португальців. Енріке Мореплавець.	моделей. Індивідуальна робота: • виконання вправ із добирання інформації для створення структурно-логічної схеми, підготовки короткого повідомлення на задану вчителем/вчителькою тему; • виконання вправ на визначення причин, приводу, результатів і наслідків історичної події, явища або процесу; • розрізнення фактів і суджень у запропонованому тексті/уривку з історичного джерела; • наведення прикладів ключових історичних пам'яток, складання їхнього опису за зображенням; • самостійне складання завдань: окремі запитання, тестові завдання, опитувальники, кросворди, ребуси тощо; • поповнення словникового запасу відповідними поняттями й термінами; • складання синхроністичних таблиць, ментальних карт, «асоціативних кушів» тощо. Групова робота (у складі пар та/або малих груп): • взаємодія учнів та учениць під час роботи з історичними джерелами або добирання джерел для опису історичних подій, явищ і процесів, зокрема, про «чорну смерть» у Криму, Кревську унію; • вправа на визначення
46	Середньовіччі; • розуміє та пояснює значення для розвитку Європи османських завоювань; виклики, що стояли перед	Священна Римська імперія німецької нації. «Золота булла». Ян Гус. Гуситський рух у Чехії.	
47	людиною, людськими спільнотами в Пізньому Середньовіччі; причини поразок Хрестових походів	Держави Центрально-Східної Європи. Кревська унія. Грюнвальдська битва.	
48	проти османів; роль полків з руських земель у перемозі в Грюнвальдській битві; • розуміє, пояснює та застосовує поняття й терміни: «чорна смерть», «Столітня війна»,	Дезінтеграція Золотої Орди. Кримське ханство. Унезалежнення Московської держави. Іван III.	
49	«централізована держава», «Війна Троянд», «Ганза», «Авіньйонський полон», «Велика західна схизма», «гуманізм», «Раннє Відродження», «Золота булла», «гусити»,	Турки-османи. Тамерлан: спроба відродити імперію Чингісхана. Утворення Османської імперії та загибель Візантійської імперії. Хрестові походи проти османів.	
50	«Новгородська республіка», «турки-османи», «яничар», «сипах», «унія», «Косове поле», «Велика Китайська стіна», «Заборонене місто», «моголи»;	Занепад Делійського султанату. Утворення держави Великих моголів. Бабур.	
51	• описує основні політичні зміни	Узагальнення з теми «Пізнє Середньовіччя (середина XIV — XV ст.)»	

52	періоду: завершення Реконкісти, унезалежнення Московської держави, утворення Османської імперії та загибель Візантійської імперії, занепад Делійського султанату, утворення держави Великих моголів;	Тематичне оцінювання	пріоритетів і формування демократичних цінностей на матеріалі, присвяченому італійському Відродженню та гуситському руху;
53	• зазначає одночасність цих подій в історичному просторі, їхню тривалість, хронологічні межі	Практична робота: добирання експонатів для віртуального музею (на вибір): «Столітня війна», «Гуситські війни», «Падіння Константинополя», «Енріке Мореплавець», «Раннє Відродження», «Мода Пізнього Середньовіччя».	• робота з додатковими джерелами: – підготовка повідомлень/презентацій про видатних постатей періоду; – добирання експонатів для віртуального музею (на вибір): «Столітня війна», «Гуситські війни», «Падіння Константинополя», «Енріке Мореплавець», «Експедиції Чжен Хе», «Раннє Відродження», «Мода Пізнього Середньовіччя»;
54	явищ, процесів і їхню віддаленість одне від одного; • розрізняє різноманіття варіантів розвитку подібних подій у різних куточках світу; становище українських земель у складі різних держав; • описує пам'ятки культури Пізнього Середньовіччя; • показує на історичній карті основні події періоду; • порівнює інформацію з різних карт, визначає її повноту; • дає характеристику історичним персоналіям: Жанна д'Арк, Анрі VII, Луї XI, Генрі VII, Ян Гус,	Підсумковий урок	– порівняльні мінідослідження «Янош Хуньяді й Матяш I (Матвій Корвін)», «Джон Вікліф і Ян Гус», «Жанна д'Арк і Ян Жижка», «Чингісхан і Тамерлан», «Кальмарська та Кревська унії». Диференціація: • вправи різного рівня складності з визначенням історичної постаті, аналізу історичного джерела; пошук та розрізнення первинних і вторинних джерел на задану тему; • створення повідомлення для соціальної мережі на обрану історичну тематику; • вправи для роботи з історичною (контурною) картою; • виконання тестових завдань різного рівня складності.

Ян Жижка, Маргрете I, Енріке Мореплавець, Тамерлан, Мехмед II Завойовник, Іван III, Фернандо та Ізабелль, Йоганн Гутенберг, Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарка, Сандро Боттічеллі, Чжен Хе, Донателло; • зіставляє наміри й результати діяльності історичних діячів і суспільних груп; • визначає за історичними джерелами період, епоху; • з'ясовує чинники, що вплинули на наукові й технічні досягнення Пізнього Середньовіччя; • аргументує за допомогою історичних фактів вплив на поведінку людини подій політичного, економічного та духовного життя в епоху Пізнього Середньовіччя; • виявляє та розрізняє результати й наслідки пандемії чуми XIV ст., «Війни Троянд», утворення Іспанського королівства та завершення Реконкісти, загибелі Візантійської імперії; • визначає та описує наслідки Кривської унії наподальшу долю		
--	--	--

українських земель; • презентує цивілізаційні здобутки періоду; • оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку; • висловлює власну думку щодо важливості формування демократичних цінностей на прикладі матеріалів, присвячених італійському Відродженню та гуситському руху; • висловлює власну думку щодо впливу Відродження на європейське суспільство.		
---	--	--